

PROGRAMACIÓN VALORES ÉTICOS

CPI PADRENDA-CRESPOS 2021/22

ÍNDICE.

1. INTRODUCCIÓN.....	3
2. CONTEXTUALIZACIÓN.....	4
3. MARCO LEGAL.....	5
4. ELEMENTOS DO CURRÍCULO.....	6
5. ORGANIZACIÓN DA ETAPA.....	7
6. OBXECTIVOS XERAIS DA ETAPA DE SECUNDARIA.....	7
7. AS COMPETENCIAS CLAVE.....	9
8. PERFIL COMPETENCIAL DA MATERIA EN 1º e 2º ESO: CONTIDOS, CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE ASOCIADOS A CADA COMPETENCIA.....	10
9. PERFIL COMPETENCIAL DA MATERIA EN 3º E 4º DA ESO CONTIDOS, CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE ASOCIADOS A CADA COMPETENCIA.....	17
10. INCORPORACIÓN DOS TEMAS TRANSVERSAIS.....	22
11. METODOLOXÍA.....	26
12. AVALIACIÓN.....	34

1. INTRODUCCIÓN.

A materia de Valores Éticos ten como obxectivo básico orientar o alumnado adolescente na escolla do seu proxecto de vida persoal.

A orientación de Valores Éticos permitirá que ese proxecto se vaia enchendo de xeito acorde coa racionalidade práctica. Isto supón que o proxecto, por racional, vai requirir virtudes intelectuais como o rigor, a coherencia, a honradez intelectual ou o apego á realidade.

Pola dimensión práctica desa racionalidade, o proxecto requirirá que o alumnado vaia construíndo, desde a reflexión, un código ético de valores e normas que determinarán as súas decisións para guiar a súa conduta de tal xeito que realce a súa dignidade persoal e, ao mesmo tempo, permita a súa realización plena e feliz como persoas e a promoción de relacións sociais marcadas polo recoñecemento das outras persoas, o respecto cara a elas, e pola finalidade de alcanzar cotas cada vez maiores de xustiza, tanto no nivel máis próximo á persoa como no nivel global.

Apúntase, tamén, a oportunidade que brinda a materia para pór en práctica metodoloxías didácticas activas e contextualizadas que faciliten a participación do alumnado en traballos cooperativos, a realización de tarefas, a aprendizaxe baseada en problemas, o estudo de casos, o traballo por retos, etc..., metodoloxías todas elas que lle confiren ao alumnado o papel de axente activo da súa propia formación.

2. CONTEXTUALIZACIÓN.

- *Características do Centro.*

O C.P.I. de Padrenda - Crespos atópase situado no Concello de Padrenda e acolle a alumnado deste e do Concello de Deva.

O centro é dunha liña e imparte as ensinanzas de Educación Infantil, Educación Primaria e Educación Secundaria Obrigatoria.

- *Características do Alumnado.*

Respecto á materia de valores éticos, o alumnado presenta unha actitude positiva e responde, en xeral, ás expectativas.

Por outra banda, a materia de Valores éticos será impartida pola profesora de Educación Física de Educación Secundaria, impartindo a materia en todos os cursos da etapa e sendo a distribución horaria a seguinte:

EDUCACIÓN SECUNDARIA OBRIGATORIA (valores éticos)

CURSOS	ALUMNADO	HORAS LECTIVAS	HORARIO
1º ESO	1 alumnos/as	1 horas	Venres 5ª hora
2º ESO	3 alumnos/as	1 horas	Venres 4ª hora
3º ESO	2 alumnos/as	1 horas	Venres 2ª hora
4º ESO	1 alumnos/as	1 horas	Venres 1ª hora

3. MARCO LEGAL.

Para a elaboración da programación teremos en conta os seguintes documentos:

- Lei Orgánica 8/2013 9 decembro para a mellora da calidade da educación
- Texto consolidado da lei orgánica 2/2006 3 maio de educación.
- Decreto 86/2015 do 25 de xuño polo que se establece o currículo da educación secundaria obrigatoria e do bacharelato na comunidade autónoma de Galicia.
- Orde ECD/65/2015, do 21 de Xaneiro polo que se describen as relación entre as competencias, os contidos e os criterios de avaliación da educación primaria, a educación secundaria obrigatoria e o bacharelato.
- Orde do 7 de xuño de 2017 polo que se aproba o calendario escolar para o curso 2017/2018 nos centros sostidos con fondos públicos.
- Decreto 229/2011 do 7 de decembro, polo que se regula a atención á diversidade do alumnado dos centros docentes de Galicia.
- Orde do 20 de febreiro do 2004, polo que se establecen as medidas de atención específica ó alumnado procedente do estranxeiro.
- Decreto 79/2010, 20 maio, para o plurilingüismo no ensino non universitario de Galicia.
- Decreto 8/2015, do 8 de Xaneiro, polo que se desenvolve a lei 4/2011 do 30 de Xuño de convivencia e participación da comunidade educativa en materia de convivencia escolar.
- Decreto 324/1996 26 Xullo regulación orgánica dos centros (Orde 1 de Agosto polo que se ditan as instrucións para o desenvolvemento do decreto 324/1996)
- Orde do 23 de xuño de 2008 pola que se modifica a do 21 de decembro de 2007 pola que se regula a avaliación na educación secundaria obrigatoria na comunidade autónoma de Galicia. (DOGA do 24 de Xuño 2008)

4. ELEMENTOS DO CURRÍCULO.

Definicións básicas:

- **Currículo:** regulación dos elementos que determinan os procesos de ensinanza e aprendizaxe.
- **Obxetivos:** referentes relativos aos logros que o estudante debe alcanzar ao finalizar a etapa, como resultado das experiencias de ensinanza-aprendizaxe intencionalmente planificadas.
- **Contidos:** conxunto de coñecementos, habilidades, destrezas e actitudes que contribúen ao logro dos obxetivos da etapa educativa e á adquisición de competencias. Na Educación Secundaria Obligatoria (ESO), os contidos ordenanse en asignaturas que, a súa vez, clasifícanse en materias ou ámbitos, en función da propia etapa educativa, ou ben dos programas nos que participen os alumnos. Ditas materias pertencen a un dos seguintes tres bloques de asignaturas: troncais, específicas ou de libre configuración autonómica.
- **Criterios de avaliación:** referente específico para avaliar o aprendizaxe do alumno.
- **Estándares de aprendizaxe avaliáveis:** son as especificacións dos criterios de avaliación que concretan o que o estudante debe saber, comprender e saber facer en cada asignatura.
- **Metodoloxía didáctica:** conxunto de estratexias, procedementos e accións organizadas e planificadas polo profesorado, coa finalidade de posibilitar o aprendizaxe do alumnado o logro dos obxetivos plantexados.
- **Competencias clave:** capacidades para aplicar de forma integrada os contidos propios de cada ensinanza e etapa educativa, co fin de lograr a realización adecuada de actividades e a resolución eficaz de problemas complexos.

5. ORGANIZACIÓN DA ETAPA.

Valores Éticos é unha materia específica, que os alumnos poden elixir como opción alternativa aos estudos de Relixión, e que deben cursar en todos os cursos da Educación Secundaria Obrigatoria.

Desde a Administración central establecéronse os criterios de avaliación e os estándares de aprendizaxe avaliable; é competencia de cada Administración educativa o establecemento dos contidos e do horario lectivo semanal.

6. OBXECTIVOS XERAIS DA ETAPA DE SECUNDARIA.

A Educación Secundaria Obrigatoria debe contribuír a desenvolver no alumnado as capacidades que lles permitan alcanzar os seguintes obxectivos:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto aos demais, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e grupos, exercitarse no diálogo afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións cos demais, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo, os comportamentos sexistas e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información para, con sentido crítico, adquirir novos coñecementos. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.

- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en distintas disciplinas, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas nos diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua castelá textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, a lectura e o estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- j) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e a historia propias e dos demais, así como o patrimonio artístico e cultural.
- k) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o dos outros, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medioambiente, contribuindo á súa conservación e mellora.
- l) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das distintas manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.

7. AS COMPETENCIAS CLAVE.

Antes de concretar como contribúe a materia de Valores Éticos ao desenvolvemento das competencias clave, analizaremos, en primeiro lugar, que son.

Enténdese por competencia a capacidade de pór en práctica de forma integrada, en contextos e situacións diferentes, os coñecementos, as habilidades e as actitudes persoais adquiridos. As competencias teñen tres compoñentes: un saber (un contido), un saber facer (un procedemento, unha habilidade, unha destreza, etc.) e un saber ser ou saber estar (unha actitude determinada).

Valores Éticos contribúe á consecución das competencias clave.

Resulta evidente que o obxectivo de alcanzar maiores competencias **sociais e cívicas** está na súa propia constitución como materia. Pero a reflexión ética tamén require a posta en práctica da competencia **comunicación lingüística**, pola necesidade de rigor e claridade na exposición das propias ideas, e da capacidade dialóxica para comprender os puntos de vista alleos e aprender deles.

Tamén resulta indispensable fomentar tanto a competencia de **aprender a aprender** como a de **sentido da iniciativa e espírito emprendedor**, pois ambas inciden na necesidade de crecemento persoal, tanto na orde do exercicio dos procesos cognitivos como na do aprecio pola creatividade, o sentido crítico e o non estancamento.

Para a reflexión ética, ademais, é necesario coñecer e dialogar con pensadores/as que, coas súas teorías antropolóxicas, éticas e políticas, foron moldeando tanto a nosa **cultura** como os valores de respecto, non-violencia, liberdade, igualdade entre as persoas, solidariedade e pluralismo; valores que son o corazón da Declaración Universal dos Dereitos Humanos (DUDH). É desde eses valores como tamén se analiza o traballo científico e tecnolóxico, polo que tamén se traballa a competencia **matemática e as competencias básicas en ciencia e tecnoloxía**, non desde unha perspectiva substantiva, pero si desde a análise da actividade científico-tecnolóxica como actividade que debe ser acorde a valores éticos universais, tanto nos seus procedementos como nos resultados que dela se poidan obter.

Por último, a materia préstase a desenvolver nos alumnos e nas alumnas, tanto en traballos colaborativos como en tarefas individuais, a **competencia dixital**, que lles permita acceder e seleccionar información, procesala e plasmar as súas creacións en produtos cunha innegable capacidade para a comunicación.

8. PERFIL COMPETENCIAL DA MATERIA EN 1º e 2º ESO: CONTIDOS, CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE ASOCIADOS A CADA COMPETENCIA.

BLOQUE 1. A DIGNIDADE DA PERSOA

1. Concepto de persoa:

- A construción da identidade persoal.
- Autoconcepto e autoestima.
- A liberdade e o uso da razón na construción da personalidade.
- A elección dos valores.

2. A intelixencia emocional de Daniel Goleman:

- Importancia do desenvolvemento da intelixencia emocional.
- Habilidades básicas da intelixencia emocional: conciencia dun mesmo, autocontrol emocional, recoñecemento das emocións alleas, empatía e automotivación.
- Emocións e sentimentos. persoa que, como ente autónomo, convértese nun ser moral.

Criterio de avaliación:

1. Construír un concepto de persoa, consciente de que esta é indefinible, valorando a dignidade que posúe polo feito de ser libre.

Estándares de aprendizaxe:

- 1.1. Sinala as dificultades para definir o concepto de persoa analizando o seu significado etimolóxico e algunhas definicións achegadas por filósofos. CSC, CCL, CAA
- 1.2. Describe as características principais da persoa: sustancia independente, racional e libre. CSC, CCL
- 1.3. Explica e valora a dignidade. CSC

Criterio de avaliación:

2. Xustificar a importancia que ten o uso da razón e a liberdade no ser humano para determinar como quere ser, elixindo os valores éticos que desexa incorporar á súa personalidade.

Estándares de aprendizaxe:

- 2.1. Describe e estima o papel relevante da razón e a liberdade para configurar cos seus propios actos a estrutura da súa personalidade. CCL, CAA, SIEE
- 2.2. Realiza unha lista daqueles valores éticos que estima como desexables para integralos na súa personalidade, explicando as razóns da súa elección. CCL, CMCT, CSC

Criterio de avaliación:

3. Analizar en que consiste a intelixencia emocional e valorar a súa importancia no desenvolvemento moral do ser humano.

Estándares de aprendizaxe:

3.1. Define a intelixencia emocional e as súas características, valorando a súa importancia na construción moral do ente humano. CCL, CSC

3.2. Explica en qué consisten as emocións e os sentimentos e cómo se relacionan coa vida moral.

3.3. Atopa a relación que existe, disertando en grupo, entre algunhas virtudes e valores éticos e o desenvolvemento das capacidades de autocontrol emocional e automotivación, tales como: a sinceridade, o respecto, a prudencia, a temperanza, a xustiza e a perseveranza, entre outros.

BLOQUE 2. A COMPRESIÓN, O RESPECTO E A IGUALDADE NAS RELACIÓNS INTERPERSOAIS.

1. A sociedade e o individuo:

- Relación individuo sociedade.

- Influencia mutua.

- A socialización.

- Os axentes de socialización.

- Aprendizaxe de normas e valores.

- Crítica racional daquelas normas e valores que atenten contra a dignidade humana tendo en conta a Declaración Universal de Dereitos Humanos.

2. Relacións interpersoais:

- Conduta asertiva, agresiva e inhibida.

- Relacións baseadas no respecto á dignidade das persoas.

Criterio de avaliación:

1. Describir e valorar a importancia da influencia da contorna social e cultural no desenvolvemento moral da persoa, mediante a análise do papel que desempeñan os axentes sociais.

Estándares de aprendizaxe:

1.1. Describe o proceso de socialización e valora a súa importancia na interiorización individual dos valores e normas morais que rexen a conduta da sociedade na que vive.

CSC, CAA

1.2. Exemplifica, en colaboración grupal, a influencia que teñen na configuración da personalidade humana os valores morais inculcados polos axentes sociais, entre eles: a familia, a escola, os amigos e os medios de comunicación masiva, elaborando un esquema e conclusións, utilizando soportes informáticos. CSC, CMCT, CD

1.3. Xustifica e aprecia a necesidade da crítica racional, como medio indispensable para adecuar os costumes, normas, valores, etc., da súa contorna, aos valores éticos CAA, CSC.

Criterio de avaliación:

2. Utilizar a conduta asertiva e as habilidades sociais, co fin de incorporar á súa personalidade algúns valores e virtudes éticas necesarias no desenvolvemento dunha vida social máis xusta e enriquecedora.

Estándares de aprendizaxe:

2.1. Explica en que consiste a conduta asertiva, facendo unha comparación co comportamento agresivo ou inhibido e adopta como principio moral fundamental, nas relacións interpersoais, o respecto á dignidade das persoas. CCL, CSC, CEC

2.2. Mostra, nas relacións interpersoais, unha actitude de respecto cara aos dereitos que todo ser humano ten a sentir, pensar e actuar de forma diferente, a equivocarse, a gozar do tempo de descanso, a ter unha vida privada, a tomar as súas propias decisións, etc., e especificamente a ser valorado de forma especial polo simple feito de ser persoa, sen discriminar nin menosprezar a ninguén, etc. CSC, SIEE

2.3. Emprega, en diálogos curtos reais ou inventados, habilidades sociais, tales como: a empatía, escóitaa activa, a interrogación asertiva, entre outros, co fin de que aprenda a utilizalos de forma natural na súa relación cos demais. CCL, CSC

2.4. Exercita algunhas técnicas de comunicación interpersonal, mediante a realización de diálogos orais, tales como: a forma adecuada de dicir non, o disco raiado, o banco de néboa, etc., co obxecto de dominalas e poder utilizalas no momento adecuado. CSC, CCL, SIEE

BLOQUE 3. A REFLEXIÓN ÉTICA.

1. A ética e a moral:

- Distinción entre ética e moral.
- Orixe etimolóxico de ambos os termos.
- Importancia da reflexión ética como guía de conduta e de vida.
- Os valores morais.

- Características dos valores.
- Importancia dos valores na vida individual e colectiva dos seres

Criterios de avaliación:

1. Distinguir entre ética e moral, sinalando as semellanzas e diferenzas existentes entre elas e estimando a importancia da reflexión ética, como un saber práctico necesario para guiar de forma racional a conduta do ser humano cara á súa plena realización.

Estándar de aprendizaxe:

1.1. Recoñece as diferenzas que hai entre a ética e a moral, en canto á súa orixe e a súa finalidade. CSC

1.2. Achega razóns que xustifiquen a importancia da reflexión ética, como unha guía racional de conduta necesaria na vida do ser humano, expresando de forma apropiada os argumentos nos que se fundamenta. CCL, CSC

Criterios de avaliación:

2. Xustificar e apreciar o papel de persoa.

Estándares de aprendizaxe:

2.1. Explica que son os valores, os seus humanos.

- Clasificación dos valores: afectivos, intelectuais, estéticos, etc.

- Xerarquización dos valores.

- Efectos negativos da ausencia de valores: egoísmo, corrupción, mentira, intolerancia, violación dos dereitos humanos, etc. os valores na vida persoal e social, resaltando as súas características, clasificación e xerarquía, co fin de comprender a súa natureza e a súa importancia.

2.2. Busca e selecciona información, acerca da existencia de diferentes clases de valores, tales como: relixiosos, afectivos, intelectuais, vitais, etc. CD, CSC

2.3. Realiza, en traballo grupal, unha xerarquía de valores, explicando o seu fundamentación racional, mediante unha exposición co uso de medios informáticos ou audiovisuais. CSC, CD, CCL

Criterio de avaliación:

3. Tomar conciencia da importancia dos valores e normas éticas, como guía da conduta individual e social, asumindo a responsabilidade de difundilos e promovelos polos beneficios que achegan á persoa e á comunidade.

Estándares de aprendizaxe:

3.1. Destaca algunhas das consecuencias negativas que, a nivel individual e comunitario, ten a ausencia de valores e normas éticas, tales como: o egoísmo, a corrupción, a mentira, o abuso de poder, a intolerancia, a insolidariedade, a violación dos dereitos humanos, etc. CCL, CSC

3.2. Emprende, utilizando a súa iniciativa persoal e a colaboración en grupo, a organización e desenvolvemento dunha campaña na súa contorna, co fin de promover o recoñecemento dos valores éticos como elementos fundamentais do pleno desenvolvemento persoal e social. SIEE, CSC

BLOQUE 4. OS VALORES ÉTICOS, O DEREITO E A DUDH.

1. A Declaración Universal de Dereitos Humanos:

- Contexto histórico e político no que apareceu a DUDH.
- A DUDH como código ético de todos os países integrados na ONU.
- Creación da ONU.
- Obxectivos da devandita institución.
- Dereitos da muller e da infancia no mundo actual.
- Principios que aparecen no preámbulo da DUDH.

Criterio de avaliación:

1. Analizar o momento histórico e político que impulsou a elaboración da DUDH e a creación da ONU, co fin de entendela como unha necesidade do seu tempo, cuxo valor continúa vixente como fundamento ético universal da lexitimidade do Dereito e os Estados.

Estándar de aprendizaxe:

1.1. Explica a función da DUDH como un código ético recoñecido polos países integrantes da ONU, co fin promover a xustiza, a igualdade e a paz, en todo o mundo.

CSC

1.2. Contrasta información dos acontecementos históricos e políticos que deron orixe á DUDH, entre eles, o uso das ideoloxías nacionalistas e racistas que defendían a superioridade duns homes sobre outros, chegando ao extremo do Holocausto xudeu, así como á discriminación e exterminio de todos aqueles que non pertencesen a unha determinada etnia, modelo físico, relixión, ideas políticas, etc. CSC, CD

1.3. Sinala os obxectivos que tivo a creación da ONU e a data na que se asinou a DUDH, valorando a importancia deste feito para a historia da humanidade. CSC, CCL

Criterio de avaliación:

2. Identificar, no preámbulo da DUDH, o respecto á dignidade das persoas e os seus atributos esenciais como o fundamento do que derivan todos os dereitos humanos.

Estándar de aprendizaxe:

2.1. Explica e aprecia en que consiste a dignidade que esta declaración recoñece ao ser humano como persoa, posuidora duns dereitos universais, inalienables e innatos, mediante a lectura do seu preámbulo. CCL, CSC

BLOQUE 5. OS VALORES ÉTICOS E A SÚA RELACIÓN COA CIENCIA E A TECNOLOXÍA.

1. Dimensión moral da ciencia e a tecnoloxía:

- Os límites da investigación científica e tecnolóxica utilizando como criterio a DUDH.
- Impacto positivo e negativo da ciencia e a tecnoloxía sobre a vida humana.

Criterio de avaliación:

1. Recoñecer a importancia que ten a dimensión moral da ciencia e a tecnoloxía, así como a necesidade de establecer límites éticos e xurídicos co fin de orientar a súa actividade conforme aos valores defendidos pola DUDH.

Estándar de aprendizaxe:

1.1. Utiliza información de distintas fontes para analizar a dimensión moral da ciencia e a tecnoloxía, avaliando o impacto positivo e negativo que estas poden ter en todos os ámbitos da vida humana, por exemplo: social, económica, política, ética e ecolóxica, entre outros. CMCT, CD, CSC, CCL

1.2. Achega argumentos que fundamenten a necesidade de pór límites éticos e xurídicos á investigación e práctica tanto científica como tecnolóxica, tomando a dignidade humana e os valores éticos recoñecidos na DUDH como criterio normativo. CSC

1.3. Recorre á súa iniciativa persoal para expor as súas conclusións achega do tema tratado, utilizando medios informáticos e audiovisuais, de forma argumentada e ordenada racionalmente. SIEE, CCL, CD, CMCT

ORGANIZACIÓN TEMPORAL.

Os tempos serán flexibles en función de cada actividade e das necesidades de cada alumno, que serán quen marquen o ritmo de aprendizaxe. Tendo en conta que o curso ten aproximadamente 30 semanas, e considerando que o tempo semanal asignado a esta materia é de 1 horas, sabemos que haberá ao redor de 30 sesións.

9. PERFIL COMPETENCIAL DA MATERIA EN 3º E 4º DA ESO CONTIDOS, CRITERIOS DE AVALIACIÓN E ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE ASOCIADOS A CADA COMPETENCIA.

BLOQUE 1: O PROXECTO ÉTICO.

1. Concepto de persoa na filosofía.

- Kant: Autonomía e heteronomía moral e o concepto de persoa como un fin en si mesma (Imperativo categórico).
- Aristóteles: Concepto de virtude, virtudes éticas, relación da virtude cos hábitos e o carácter.

2. Construción da propia identidade. Elección de valores e proxecto de vida persoal.

Criterio de avaliación:

1. Identificar os conceptos de heteronomía e autonomía, mediante a concepción kantiana da persoa co fin de valorar a súa importancia e aplicala na realización da vida moral.

Estándar de aprendizaxe:

- 1.1. Explica a concepción kantiana do concepto de persoa, como suxeito autónomo capaz de ditar as súas propias normas morais. CCL
- 1.2. Comenta e valora a idea de Kant ao concibir á persoa como un fin en si mesma, rexeitando a posibilidade de ser tratada por outros como instrumento para alcanzar fins alleos a ela. CCL

Criterio de avaliación:

2. Entender a relación que existe entre os actos, os hábitos e o desenvolvemento do carácter, mediante a comprensión do concepto de virtude en Aristóteles e, en especial, o relativo ás virtudes éticas pola importancia que teñen no desenvolvemento da personalidade.

Estándar de aprendizaxe:

- 2.1. Sinala en que consiste a virtude e as súas características en Aristóteles, indicando a relación que ten cos actos, os hábitos e o carácter. CSC
- 2.2. Enumera algúns dos beneficios que, segundo Aristóteles, achegan as virtudes éticas ao ser humano identificando algunhas destas e ordenándoas, de acordo cun criterio racional. CSC

Criterio de avaliación:

3. Comprender e apreciar a capacidade do ser humano, para influír de maneira consciente e voluntaria na construción da súa propia identidade, conforme aos valores éticos e así mellorar a súa autoestima.

Estándar de aprendizaxe:

3.1. Toma conciencia e aprecia a capacidade que posúe para modelar a súa propia identidade e facer de si mesmo unha persoa xusta, sincera, tolerante, amable, xenerosa, respectuosa, solidaria, honesta, libre, etc., nunha palabra, digna de ser apreciada por ela mesma. CSC

3.2. Deseña un proxecto de vida persoal conforme ao modelo de persoa que quere ser e os valores éticos que desexa adquirir, facendo que a súa propia vida teña un sentido. CSC, SIEE

BLOQUE 2. A COMPRESIÓN, O RESPECTO E A IGUALDADE NAS RELACIÓNS INTERPERSOAIS.

1. *A intelixencia emocional de Daniel Goleman: Habilidades da intelixencia emocional:*

2. *Recoñecemento das propias emocións, autocontrol emocional.*

3. *Deberes morais e Cívicos*

Criterio de avaliación:

1. Relacionar e valorar a importancia das habilidades da intelixencia emocional, sinaladas por Goleman, en relación coa vida interpersoal e establecer o seu vínculo con aqueles valores éticos que enriquecen as relacións humanas.

Estándar de aprendizaxe:

1.1. Comprende a importancia que, para Goleman, teñen as capacidades de recoñecer as emocións alleas e de controlar as relacións interpersoais, elaborando un resumo esquemático achega do tema.

Recoñecemento das emocións alleas, empatía, respecto e automotivación. Valores e virtudes éticas. A súa necesidade nas relacións interpersoais: responsabilidade, compromiso, tolerancia, etc.

Criterio de avaliación:

2. Xustificar a importancia que teñen os valores e virtudes éticas para conseguir unhas relacións interpersoais xustas, respectuosas e satisfactorias.

Estándar de aprendizaxe:

2.1. Identifica a adquisición das virtudes éticas como unha condición necesaria para lograr unhas boas relacións interpersoais, entre elas: a prudencia, a lealdade, a sinceridade, a xenerosidade, etc. CSC

2.2. Elabora unha lista con algúns valores éticos que deben estar presentes nas relacións entre o individuo e a sociedade, tales como: responsabilidade, compromiso, tolerancia, pacifismo, lealdade, solidariedade, prudencia, respecto CSC-CCL

2.3. Destaca o deber moral e cívico que toda persoa ten de prestar auxilio e socorro a todo aquel cuxa vida, liberdade e seguridade estean en perigo de forma inminente, colaborando na medida das súas posibilidades, a prestar primeiros auxilios, en casos de emerxencia. CSC

BLOQUE 3. A XUSTIZA E A POLÍTICA.

1. *A Constitución Española:* ou Dereitos e Deberes recolleitos e a súa adecuación á DUDH. A liberdade na Constitución.

2. *A Unión Europea.* Desenvolvemento histórico da UE e obxectivos Dereitos e deberes dos estados membros e os seus cidadáns . Logros da UE. Obrigacións para os estados membros.

Criterios de avaliación:

1. Mostrar respecto pola Constitución Española identificando nela, mediante unha lectura explicativa e comentada, os dereitos e deberes que ten o individuo como persoa e cidadán, apreciando a súa adecuación á DUDH, co fin de asumir de forma consciente e responsable os principios de convivencia que deben rexer no Estado Español.

Estándar de aprendizaxe:

1.1. Sinala e comenta a importancia dos dereitos e liberdades públicas fundamentais da persoa establecidos na Constitución, tales como: a liberdade ideolóxica, relixiosa e de culto; o carácter aconfesional do Estado Español; o dereito á libre expresión de ideas e pensamentos; o dereito á reunión pública e á libre asociación e os seus límites. 3,CCL-CSCCEC

Criterio de avaliación:

2. Sinalar e apreciar a adecuación da Constitución Española aos principios éticos defendidos pola DUDH, mediante a lectura comentada e reflexiva dos dereitos e deberes dos cidadáns (Artigos do 30 ao 38) e os principios reitores da política social e económica(Artigos do 39 ao 52).

Estándar de aprendizaxe:

2.1. Coñece e aprecia, na Constitución Española a súa adecuación á DUDH, sinalando os valores éticos nos que se fundamentan os dereitos e deberes dos cidadáns, así como os principios reitores da política social e económica. CEC-CSC

2.2. Explica e asume os deberes cidadáns que establece a Constitución e ordénaos segundo a súa importancia, expresando a xustificación da orde elixida. CEC-CSCCCL

2.3. Achega razóns para xustificar a importancia que ten, para o bo funcionamento da democracia, o feito de que os cidadáns sexan conscientes non só dos seus dereitos, senón tamén das súas obrigacións como un deber cívico, xurídico e ético. CAA-CSCCCL

2.4. Recoñece a responsabilidade fiscal dos cidadáns e a súa relación cos orzamentos CAA-CSC- xerais do Estado como un deber ético que contribúe ao desenvolvemento do ben común. CMCT

Criterio de avaliación:

3. Coñecer os elementos esenciais da UE, analizando os beneficios recibidos e as responsabilidades adquiridas polos Estados membros e os seus cidadáns, co fin de recoñecer a súa utilidade e os logros que esta alcanzou.

Estándar de aprendizaxe:

3.1. Describe, acerca da UE, a integración económica e política, o seu desenvolvemento histórico desde 1951, os seus obxectivos e os valores éticos nos que se fundamenta de acordo coa DUDH. CEC-CSCCMCT

3.2. Identifica e aprecia a importancia dos logros alcanzados pola UE e o beneficio que estes achegaron para a vida dos cidadáns, tales como, a anulación de fronteiras e restricións aduaneiras, a libre circulación de persoas e capitais, etc., así como, as obrigacións adquiridas nos diferentes ámbitos: económico, político, da seguridade e paz, etc. CSCCMCT

BLOQUE 4. OS VALORES ÉTICOS E A SÚA RELACIÓN COA CIENCIA E A TECNOLOXÍA.

1. Vantaxes e inconvenientes da tecnoloxía. A aldea global.

Criterios de avaliación:

1. Entender e valorar o problema da tecnodependencia e a alienación humana á que esta conduce.

Estándares de aprendizaxe:

1.1. Destaca o problema e o perigo que representa para o ser humano a tecnodependencia, sinalando os seus síntomas, causas e estimando as súas consecuencias negativas, como unha adicción incontrolada aos dispositivos electrónicos, os videoxogos e as redes sociais, conducindo ás persoas cara a unha progresiva deshumanización. CD-CSC

ORGANIZACIÓN TEMPORAL.

Os tempos serán flexibles en función de cada actividade e das necesidades de cada alumno, que serán quen marquen o ritmo de aprendizaxe. Tendo en conta que o curso ten aproximadamente 30 semanas, e considerando que o tempo semanal asignado a esta materia é de 1 horas, sabemos que haberá ao redor de 30 sesións.

10. INCORPORACIÓN DOS TEMAS TRANSVERSAIS.

10.1. EDUCACIÓN EN VALORES.

O ensino de Valores Éticos debe potenciar certas actitudes e hábitos de traballo que axuden ao alumno a apreciar o propósito da materia, a ter confianza en si mesmo, así como a súa habilidade para abordala satisfactoriamente e a desenvolverse noutras dimensións humanas: autonomía persoal, relación interpersoal, etc. Neste proxecto decidimos focalizar o traballo en cinco valores, que consideramos fundamentais nesta etapa educativa. Son os seguintes:

1. Respecto.

- A un mesmo: autoestima, dignidade, esforzo persoal, honestidade, proxecto de vida.
- Aos demais: empatía, escoita activa, diálogo, resolución de conflitos. Pódese traballar co enfoque de deber (temos o deber de respectar aos demais).
- Ás culturas: ideas, linguas, costumes, patrimonio. Aos animais: evitar o dano innecesario, evitar a extinción de especies.
- Á natureza: evitar a deterioración ambiental, evitar a extinción de especies.

2. Responsabilidade

- Fronte ás tarefas persoais e de grupo: esforzo, compromiso.
- Fronte ás normas sociais: civismo, cidadanía. Pódese traballar co enfoque de deber (temos o deber de??).
- Fronte aos conflitos e dilemas morais: información fiable, sentido crítico, posicionamento.
- Fronte ao consumismo: consumo responsable e racional de produtos.
- Fronte ás xeracións vindeiras: desenvolvemento sustentable, ética global a longo prazo.

3. Xustiza

- Dereito á igualdade, con especial referencia á igualdade efectiva entre homes e mulleres e a prevención da violencia de xénero, e aos valores inherentes ao principio de igualdade de trato e non discriminación por calquera condición ou circunstancia persoal ou social.
- Dereito á alimentación.
- Dereito á saúde.
- Dereito á educación.

- Dereito á paz, mediante o fomento da aprendizaxe da prevención e resolución pacífica de conflitos en todos os ámbitos da vida persoal, familiar e social.
- Dereito á xustiza internacional, baseado nos valores que sustentan a liberdade, a igualdade, o pluralismo político, a paz, a democracia, o respecto aos dereitos humanos e o rexeitamento á violencia terrorista, a pluralidade, o respecto ao Estado de dereito, o respecto e consideración ás vítimas do terrorismo e a prevención do terrorismo e de calquera tipo de violencia.

4. Solidariedade

- Coas persoas próximas que senten fráxiles e indefensas ante a súa día a día.
- Coas persoas que padecen unha enfermidade grave ou limitación dalgún tipo.
- Cos inmigrantes, refuxiados e desprazados.
- Coas vítimas do desequilibrio económico mundial.
- Coas vítimas de conflitos armados.
- Coas vítimas de desastres naturais.

5. Creatividade e esperanza

- O impulso de buscar alternativas.
- A confianza en que é posible mellorar as situacións difíciles, os conflitos, ás persoas, o mundo en xeral.

10.2. MEDIDAS PREVISTAS PARA ESTIMULAR O INTERESE E O HÁBITO DA LECTURA E DA MELLORA DA EXPRESIÓN ORAL E ESCRITA

Sen prexuízo do seu tratamento específico nalgunhas das materias da etapa, e en cumprimento do disposto na Orde 362/2015, de 4 de maio, na área de Valores Éticos traballaranse distintos elementos transversais de carácter instrumental, un dos cales fai fincapé na adopción de medidas para estimular o hábito da lectura e mellorar a comprensión e a expresión oral e escrita.

A materia de Valores Éticos esixe a configuración e a transmisión de ideas e informacións. Así pois, o coidado na precisión dos termos, no encadeamento adecuado das ideas ou na expresión verbal das relacións fará efectiva a contribución desta materia ao desenvolvemento da competencia en comunicación lingüística. O uso sistemático do debate sobre distintos aspectos contribúe tamén ao desenvolvemento desta competencia, porque esixe exercitarse en escoita, a exposición e a argumentación.

Da mesma maneira, o feito de comunicar ideas e opinións, imprescindibles para desenvolver unha actitude crítica e responsable sobre as múltiples facetas relacionadas

coa actividade humana, persoal e social, fomenta o uso, tanto da linguaxe verbal como do escrito.

Tamén a valoración crítica das mensaxes explícitas e implícitas nos medios de comunicación (como, por exemplo, na prensa), pode partir da lectura de artigos, tanto nos xornais como en revistas especializadas, que, de paso, servirán para estimular o hábito pola lectura. O dominio e progreso da competencia lingüística no seu catro dimensións (comunicación oral: escoitar e falar; e comunicación escrita: ler e escribir), haberá de comprobarse a través do uso que o alumnado fai en situacións comunicativas diversas. Poden servir de modelo os seguintes exemplos de situacións, actividades e tarefas (que, na súa maioría, realízanse a diario) que deben ser tidas en conta para avaliar o grao de consecución desta competencia:

a) Interese no hábito de lectura. Realización de tarefas de investigación nas que sexa imprescindible ler documentos de distinto tipo e soporte. Lectura de instrucións escritas para a realización de actividades, incluso lúdicas. Lecturas recomendadas: divulgativas, etc. Plan lector e participación en faladoiros literarios sobre libros do seu interese. Elaboración en común de distintos proxectos de clase: un xornal, un blogue, unha gaceta de noticias, etc.

b) Expresión escrita: ler e escribir . Análise de textos e enunciados, para potenciar a corrección.

c) Expresión oral: escoitar e falar. Exposición de temas ante o grupo, con apoio (no seu caso) de imaxes ou outras ferramentas (PPT, esquemas, guións, etc.), das producións realizadas persoalmente ou en grupo, sobre algún dos temas que poden tratarse en clase. Debate construtivo, respectando e aceptando as opinións dos demais, como resposta a preguntas concretas ou a cuestións máis xerais.

A simulación de situacións que se propoñen, nas cales participan personaxes en conflito, con opinións contrarias, con expectativas diferenciadas, onde o alumno finxirá a defensa daquilo contrario ao que pensa, ou terá que identificarse claramente coa maneira de ser dalgún personaxe desta situación.

10.3. USO DAS TIC

Outro elemento transversal de carácter instrumental de particular interese nesta etapa educativa é o da comunicación audiovisual e o uso das Tecnoloxías da Información e a Comunicación (TIC). As TIC están cada vez máis presentes na nosa sociedade e forman parte da nosa vida cotiá, e supoñen un valioso auxiliar para o ensino que pode

enriquecer a metodoloxía didáctica. Desde esta realidade, consideramos imprescindible a súa incorporación nas aulas de Educación Secundaria como ferramenta que axudará a desenrolar no alumnado diferentes habilidades, que van desde o acceso á información ata a súa transmisión en distintos soportes, unha vez tratada, incluíndo a utilización das TIC como elemento esencial para informarse, aprender e comunicarse.

Outro factor de capital importancia é a utilización segura e crítica das TIC, tanto para o traballo como no lecer. Neste sentido, é fundamental informar e formar ao alumnado sobre as situacións de risco derivadas da súa utilización, e como previlas e denuncialas. O uso das TIC implica aprender a utilizar equipamentos e ferramentas específicos, o que leva familiarizarse con estratexias que permitan identificar e resolver pequenos problemas rutineiros de software e de hardware.

As TIC ofrecen ao alumnado a posibilidade de actuar con destreza e seguridade na sociedade da información e a comunicación, aprender ao longo da vida e comunicarse sen as limitacións das distancias xeográficas nin dos horarios ríxidos dos centros educativos.

As principais ferramentas TIC dispoñibles e algúns exemplos das súas utilidades concretas son:

1. Uso de procesadores de texto para redactar, revisar ortografía, facer resumos, engadir títulos, imaxes, hiperligazóns, gráficos e esquemas sinxelos, etc.
2. Usos e opcións básicas dos programas de navegación.
3. Uso de enciclopedias virtuais.
4. Uso sinxelo de programas de presentación (PowerPoint, Prezzi, etc.): traballos multimedia, presentacións creativas de textos, esquemas ou realización de diapositivas.
5. Internet: procura e selección crítica de información.

11. METODOLOXÍA

A metodoloxía didáctica enténdese como o conxunto de estratexias, procedementos e accións organizadas e planificadas polo profesorado, coa finalidade de posibilitar a aprendizaxe do alumnado e o logro dos obxectivos expostos.

11.1. METODOLOXÍA XERAL

Os **principios psicopedagóxicos** xenerais xorden das teorías do proceso de ensino e aprendizaxe, que, á súa vez, despréndense do marco teórico ou paradigma que as ampara. O noso enfoque baséase nos principios xerais ou ideas-eixo seguintes:

1. *Partir do nivel de desenvolvemento do alumno.* Este principio esixe atender simultaneamente ao nivel de competencia cognitiva correspondente ao nivel de desenvolvemento no que se atopan os alumnos, por unha banda, e aos coñecementos previos que estes posúen en relación co que se quere que aprendan, por outra. Isto débese a que o inicio dunha nova aprendizaxe escolar debe comezar a partir dos conceptos, representacións e coñecementos que construíu o alumno nas súas experiencias previas.

2. *Asegurar a construción de aprendizaxes significativas y a aplicación dos coñecementos á vida.* Para asegurar unha aprendizaxe significativa deben cumprirse varias condicións. En primeiro lugar, o contido debe ser potencialmente significativo (significatividade), tanto desde o punto de vista da estrutura lóxica da materia que se está traballando como da estrutura psicolóxica do alumno. En segundo lugar, é necesario que o alumno teña unha actitude favorable para aprender significativamente, é dicir, que estea motivado para conectar o novo que está a aprender co que el xa sabe, co fin de modificar as estruturas cognitivas anteriores. Se se producen aprendizaxes verdadeiramente significativas, conséguense un dos obxectivos principais da educación: asegurar a funcionalidade do aprendido; é dicir, que os coñecementos adquiridos poidan ser utilizados nas circunstancias reais nas que os alumnos os necesiten (transferencia).

3. *Facilitar a realización de aprendizaxes significativas por si sós.* É necesario que os alumnos sexan capaces de aprender a aprender. Para iso hai que prestar especial atención á adquisición de estratexias de planificación da propia aprendizaxe e ao funcionamento da memoria comprensiva. A memoria non é só o recordo do aprendido, senón tamén o punto de partida para realizar novas aprendizaxes. Canto máis rica sexa a estrutura cognitiva onde se almacena a información e as aprendizaxes realizadas, máis fácil será poder realizar aprendizaxes significativas por un mesmo.

4. Modificar esquemas de coñecemento. A estrutura cognitiva dos alumnos concíbese como un conxunto de esquemas de coñecemento que recollen unha serie de informacións, que poden estar organizadas en maior ou menor grao e, por tanto, ser máis ou menos adecuadas á realidade. Durante o proceso de aprendizaxe, o alumno debería recibir informacións que entren en contradición cos coñecementos que ata ese momento posúe e que, dese modo, rompan o equilibrio inicial dos seus esquemas de coñecemento. Superada esta fase, volverá o reequilibrio, o que supón unha nova seguridade cognitiva, grazas á acomodación de novos coñecementos, pois só desta maneira pódese aprender significativamente.

5. Potenciar a actividade e interactividade nos procesos de aprendizaxe. A actividade consiste en establecer relacións ricas e dinámicas entre o novo contido e os coñecementos previos que o alumno xa posúe. No entanto, é preciso considerar que, aínda que o alumno é o verdadeiro artífice do proceso de aprendizaxe, a actividade educativa é sempre interpersoal, e nela existen dous polos: o alumno e o profesor. Podemos dicir que a intervención educativa é un proceso de interactividade profesor-alumno ou alumno-alumno, no que convén distinguir entre aquilo que o alumno é capaz de facer e de aprender por si só e o que é capaz de aprender coa axuda doutras persoas.

Principios didácticos.

Estes principios psicopedagóxicos implican ou se concretan nunha serie de principios didácticos, a través dos cales se especifican novos condicionantes nas formas de ensino-aprendizaxe, que constitúen un desenvolvemento máis pormenorizado dos principios metodolóxicos establecidos no currículo:

1. Asegurar a relación das actividades de ensino e aprendizaxe coa vida real do alumnado, partindo, sempre que sexa posible, da súa propia experiencia.
2. Diseñar actividades de ensino-aprendizaxe que permitan aos alumnos establecer relacións sustantivas entre os coñecementos e experiencias previas e as novas aprendizaxes, facilitando deste xeito a construción de aprendizaxes significativas.
3. Organizar os contidos ao redor de eixos que permitan abordar os problemas, as situacións e os acontecementos dentro dun contexto e na súa globalidade.
4. Favorecer a interacción alumno-profesor e alumno-alumno, para que se produza a construción de aprendizaxes significativas e a adquisición de contidos de claro compoñente cultural e social.

5. Potenciar o interese espontáneo dos alumnos no coñecemento dos códigos convencionais e instrumentos de cultura, aínda sabendo que as dificultades que estas aprendizaxes levan poden desmotivar; é necesario prevelas e graduar as actividades en consecuencia.
6. Ter en conta as peculiaridades de cada grupo e os ritmos de aprendizaxe de cada alumno en concreto, para adaptar os métodos e recursos ás diferentes situacións.
7. Proporcionar continuamente información ao alumno sobre o momento do proceso de aprendizaxe no que se atopa, clarificando os obxectivos que debe conseguir, facéndolle tomar conciencia das súas posibilidades e das dificultades que debe superar, e propiciando a construción de estratexias de aprendizaxe innovadoras.
8. Impulsar as relacións entre iguais proporcionando pautas que permitan a confrontación e modificación de puntos de vista, a coordinación de intereses, a toma de decisións colectivas, a axuda mutua e a superación de conflitos mediante o diálogo e a cooperación.

11.2. METODOLOXÍA ESPECÍFICA

Na formulación da materia de Valores Éticos destacan os seguintes aspectos desde o punto de vista didáctico:

O enfoque básico: o interese pola comprensión do noso mundo. Un dos obxectivos clave nesta materia é que os alumnos reflexionen sobre o seu papel como seres humanos no mundo no que lles tocou vivir e que consecuencias, negativas e positivas, derívanse da bagaxe ética que vaian acumulando. Tamén se tenta favorecer a empatía do alumnado con culturas e mentalidades distintas da propia, e a súa implicación persoal nos problemas que afectan o mundo actual. Polo que respecta aos recursos metodolóxicos, a materia contemplará os principios de carácter psicopedagógico que constitúen a referencia esencial para unha formulación curricular coherente e integrador entre todas as materias dunha etapa que debe reunir un carácter comprensivo á vez que respectuoso coas diferenzas individuais.

A nosa actividade como profesores será considerada como mediadora e guía para o desenvolvemento da actividade construtiva do alumno. Partiremos do nivel de desenvolvemento do alumno, o que significa considerar tanto as súas capacidades como os seus coñecementos previos. Orientaremos a nosa acción a estimular no alumno a capacidade de aprender a aprender.

Promoveremos a adquisición de aprendizaxes funcionais e significativas.

Buscaremos formas de adaptación na axuda pedagóxica ás diferentes necesidades do alumnado. Impulsaremos un estilo de avaliación que sirva como punto de referencia á nosa actuación pedagóxica, que proporcione ao alumno información sobre o seu proceso de aprendizaxe e permita a participación do alumno no mesmo a través da autoevaluación e a coevaluación.

Fomentaremos o desenvolvemento da capacidade de socialización e de autonomía do alumno.

Os contidos da materia preséntanse organizados en conxuntos temáticos carácter analítico e disciplinar.

O desenvolvemento da materia desde unha perspectiva inter e intradisciplinar tamén levará a cabo a través de actitudes e valores como o rigor e a curiosidade, a conservación e valoración do patrimonio, tanto natural e medio-ambiental como artístico, cultural e institucional e a tolerancia respecto das ideas, opinións e crenzas doutras persoas e sociedades, a valoración e defensa da paz e da sociedade democrática, a responsabilidade fronte aos problemas colectivos e o sentido da solidariedade e xustiza. O desenvolvemento das experiencias de traballo na aula buscará a alternancia entre os dous grandes tipos de estratexias: expositivas e de indagación.

Estas estratexias materializaranse en técnicas como:

Os diálogos. Os conflitos cognitivos. Os dilemas morais. As representacións dramáticas. Os cuestionarios escritos. Os cuestionarios orais. Comentarios de distintos tipos de textos (orais, escritos, audiovisuais). A exposición oral. O debate. O coloquio. A entrevista colectiva. Os mapas de contido. A investigación bibliográfica. Os traballos de investigación.

Utilizaranse varios métodos didácticos, mesturándoos:

- Interrogativo: preguntar frecuentemente aos alumnos conforme avanzamos no desenvolvemento de cada unidade. É unha boa forma de coñecer o punto de partida e animarlles a participar.
- Indutivo: partindo da análise de fenómenos ou manifestacións particulares, chegamos á xeneralización.
- Dedutivo: aplicar a fenómenos concretos proposicións de carácter xeral.
- Investigativo: propiciar procesos de procura e elaboración de informacións para favorecer a construción de novos coñecementos.
- Dialéctico: chegar a conclusións tras sucesivas fases de análises e sínteses entre todos.

11.3. ACTIVIDADES E ESTRATEXIAS DE ENSINO E APRENDIZAXE

Aínda que este apartado merece un desenvolvemento específico na programación de aula, convén citar aquí algunhas estratexias concretas aplicables ao ensino desta materia. A maioría delas desenvólvense en actividades que se axustan ao seguinte proceso:

- Identificación e formulación de problemas. Formulación de hipótese. Procura de información.
- Validación de hipótese. Fundamentación de conclusións. No desenvolvemento das sucesivas actividades deberase ter en conta: Diagnóstico inicial. Traballo individual. Traballo en grupo. Posta en común para fomentar actitudes de colaboración e participación dos membros do mesmo. Debates entre os distintos grupos coa dobre intención de sacar conclusións e respectar as opinións alleas.

En conclusión, expónse unha metodoloxía activa e participativa, na que se utilizarán unha diversa tipoloxía de actividades (de introdución-motivación, de coñecementos previos, de desenvolvemento, de repetición, consolidación, funcionais ou de extrapolación, de investigación, de reforzo, de recuperación, de ampliación/profundización, globais ou finais).

O noso enfoque metodolóxico axustarase aos seguintes parámetros:

1. Diseñaranse actividades de aprendizaxe integradas que permitan aos alumnos avanzar cara aos resultados de aprendizaxe de máis dunha competencia ao mesmo tempo.
2. A acción docente promoverá que os alumnos sexan capaces de aplicar as aprendizaxes nunha diversidade de contextos.
3. Fomentarase a reflexión e investigación, así como a realización de tarefas que supoñan un reto e desafío intelectual para os alumnos.
4. Poderanse deseñar tarefas e proxectos que supoñan o uso significativo da lectura, escritura, TIC e a expresión oral mediante debates ou presentacións orais.
5. A actividade de clase favorecerá o traballo individual, o traballo en equipo e o traballo cooperativo.
6. Procurarase organizar os contidos ao redor de núcleos temáticos próximos e significativos, e desenvólvelos mediante actividades con relevancia para a vida cotiá do alumnado.
7. Procurarase seleccionar materiais e recursos didácticos diversos, variados, interactivos e accesibles, tanto no que se refire ao contido como ao soporte, que

permitan atender a distintos intereses, modalidades de aprendizaxe, ritmos de traballo, etc.

11.4. MATERIAIS E RECURSOS

Os criterios de selección dos materiais docentes curriculares que adopten os equipos docentes axústanse a un conxunto de criterios homoxéneos que proporcionan respostas efectivas ás formulacións xerais de intervención educativa e ao modelo antes proposto. De tal modo, establécense oito criterios ou directrices xerais que axudan a avaliar a pertinencia da selección:

1. Adecuación ao contexto educativo do centro.
2. Correspondencia dos obxectivos promovidos cos enunciados da programación.
3. Coherencia dos contidos propostos cos obxectivos, presenza dos diferentes tipos de contido e inclusión de temas transversais.
4. Acertada progresión dos contidos e obxectivos, a súa correspondencia co nivel e a fidelidade á lóxica interna de cada materia.
5. Adecuación aos criterios de avaliación do centro.
6. Variedade das actividades, diferente tipoloxía e a súa potencialidade para a atención ás diferenzas individuais.
7. Claridade e amenidade gráfica e expositiva.
8. Existencia doutros recursos que facilitan a tarefa educativa.

Entre os recursos didácticos, o profesor poderá utilizar os seguintes: O recurso fundamental serán apuntamentos subidos á Aula Virtual. A explicación do profesor cando sexa estritamente necesaria; se non é imprescindible, mellor que os propios alumnos vaian progresando na autoaprendizaxe. Noticias e artigos de prensa. Fotocopias de textos, gráficos, cadros, táboas, etc. Visionado de programas de televisión sobre temas de interese. Proxección e comentario de películas. Debate, como ferramenta que estimula o seu interese e capacidade de reflexionar, relacións, consolidar coñecementos, recapitular, ordenar, respectar opinións, e sacar conclusións. Bibliografía de consulta na aula e na biblioteca escolar. Uso habitual das TIC.

11.5. MEDIDAS DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE

A Educación Secundaria Obrigatoria organízase de acordo cos principios de educación común e de atención á diversidade dos alumnos. Por iso, a atención á diversidade debe converterse nun aspecto esencial da práctica docente diaria. No noso caso, a atención á

diversidade contéplase en tres niveles ou planos: na programación, na metodoloxía e nos materiais.

1. Atención á diversidade na programación :

A programación debe ter en conta os contidos nos que os alumnos conseguen rendementos moi diferentes. Aínda que a práctica e resolución de problemas pode desempeñar un papel importante no traballo que se realice, o tipo de actividade concreta e os métodos que se utilicen deben adaptarse segundo o grupo de alumnos. Da mesma maneira, o grao de complexidade ou de profundidade que se alcance non pode ser sempre o mesmo. Por iso aconséllase organizar as actividades en actividades de reforzo e de ampliación, de maneira que poidan traballar sobre o mesmo contido alumnos de distintas necesidades. A programación debe tamén ter en conta que non todos os alumnos progresan á mesma velocidade, nin coa mesma profundidade. Por iso, a programación debe asegurar un nivel mínimo para todos os alumnos ao final da etapa, dando oportunidades para que se recuperen os contidos que quedaron sen consolidar no seu momento, e de profundar naqueles que máis interesen ao alumno.

2. Atención á diversidade na metodoloxía:

Desde o punto de vista metodolóxico, a atención á diversidade implica que o profesor: Detecte os coñecementos previos, para proporcionar axuda cando se detecte unha lagoa anterior. Procure que os contidos novos enlacen cos anteriores, e sexan os adecuados ao nivel cognitivo. Tente que a comprensión de cada contido sexa suficiente para que o alumno poida facer unha mínima aplicación do mesmo, e poida enlazar con outros contidos similares.

3. Atención á diversidade nos materiais utilizados :

O uso de materiais de reforzo ou de ampliación, tales como as fichas de consolidación e de profundización que o profesor pode atopar e permite atender á diversidade en función dos obxectivos que se queiran trazar. De maneira máis concreta, especificanse a continuación os instrumentos para atender á diversidade de alumnos que se contemplaron:

Variedade metodolóxica. Variedade de actividades de reforzo e profundización. Multiplicidade de procedementos na avaliación da aprendizaxe. Diversidade de mecanismos de recuperación.

Traballo en pequenos grupos. Traballos voluntarios.

Estes instrumentos poden completarse con outras medidas que permitan unha adecuada atención da diversidade, como:

Levar a cabo unha detallada avaliación inicial. Favorecer a existencia dun bo clima de aprendizaxe na aula. Insistir nos reforzos positivos para mellorar a autoestima. Aproveitar as actividades fóra da aula para lograr unha boa cohesión e integración do grupo. Se todas estas previsións non fosen suficientes, haberá que recorrer a procedementos institucionais, imprescindibles cando a diversidade ten un carácter extraordinario, como poida ser significativas deficiencias en capacidades de expresión, lectura, comprensión, ou dificultades orixinadas por incapacidade física ou psíquica. Aos alumnos con dificultades físicas ou psíquicas que lles impidan seguir o desenvolvemento normal do proxecto curricular, previo informe psicopedagógico do Departamento de Orientación, elaboraríaselles, coa necesaria asesoría do mesmo, a adaptación curricular necesaria no referido a:

Adaptación de obxectivos e contidos. Gradación de criterios e procedementos de avaliación. Metodoloxía. Elección de materiais didácticos. Agrupamentos. Organización espazo-temporal. Programas de desenvolvemento individual. Reforzos ou apoios. Adaptación ao ritmo de aprendizaxe dos alumnos

11.6. ACTIVIDADES EXTRAESCOLARES E COMPLEMENTARIAS

O Decreto 324/1996, do 26 de Xullo, polo que se aproba o Regramento orgánico dos institutos de educación secundaria e a súa ORDE do 1 de agosto do 1997, os documentos que regulan as actividades complementarias.

Se fora posible e en función de como avance a situación poderían realizarse as seguintes actividades:

Celebración de efemérides: Semana cultural, Día da Paz, etc.

Cinema escolar.

Celebración de concursos (ensaio, debate, etc.).

12. AVALIACIÓN

A avaliación do proceso de aprendizaxe dos alumnos da Educación Secundaria Obrigatoria debe reunir estas propiedades:

Ser continua, porque debe atender á aprendizaxe como proceso, contrastando diversos momentos ou fases.

Ter carácter formativo, porque debe ter un carácter educativo e formador e ha de ser un instrumento para a mellora, tanto dos procesos de ensino como dos procesos de aprendizaxe.

Ser integradora, porque atende á consecución do conxunto dos obxectivos establecidos para a etapa e do desenvolvemento das competencias correspondentes.

Ser individualizada, porque se centra na evolución persoal de cada alumno.

Ser cualitativa, na medida que aprecia todos os aspectos que inciden en cada situación particular e avalía de maneira equilibrada diversos aspectos do alumno, non só os de carácter cognitivo. No desenvolvemento da actividade formativa, definida como un proceso continuo, existen varios momentos clave, que inciden dunha maneira concreta no proceso de aprendizaxe:

MOMENTOS INICIAL : Permite coñecer cal é a situación de partida e actuar desde o principio de maneira axustada ás necesidades, intereses e posibilidades do alumnado. Realízase ao principio do curso ou unidade didáctica, para orientar sobre a programación, metodoloxía a utilizar, organización da aula, actividades recomendadas, etc. Utiliza distintas técnicas para establecer a situación e dinámica do grupo clase en conxunto e de cada alumno individualmente.

- Afectará máis directamente ás primeiras fases do proceso: diagnóstico das condicións previas e formulación dos obxectivos.

FORMATIVA/CONTINUA : Valora o desenvolvemento do proceso de enseñanza aprendizaxe ao longo do mesmo. Orienta as diferentes modificacións que se deben realizar sobre a marcha en función da evolución de cada alumno e do grupo, e das distintas necesidades que vaian aparecendo.

- Aplícase ao que constitúe o núcleo do proceso de aprendizaxe: obxectivos, estratexias didácticas e accións que fan posible o seu desenvolvemento.

SUMATIVA/FINAL: Consiste na síntese da avaliación continua e constata como se realizou todo o proceso. Reflicte a situación final do proceso. Permite orientar a introdución das modificacións necesarias no proxecto curricular e a planificación de novas secuencias de ensino-aprendizaxe.

- Ocúpase dos resultados, unha vez concluído o proceso, e trata de relacionalas coas carencias e necesidades que no seu momento foron detectadas na fase do diagnóstico das condicións previas.

Así mesmo, contéplase no proceso a existencia de elementos de autoevaluación e coevaluación, de maneira que os alumnos implíquense e participen no seu propio proceso de aprendizaxe. Deste xeito, a avaliación deixa de ser unha ferramenta que se centra en resaltar os erros cometidos, para converterse nunha guía para que o alumno comprenda que lle falta por conseguir e como pode logralo.

12.1. OS REFERENTES PARA A AVALIACIÓN

No epígrafe 8 e 9 establecéronse os criterios de avaliación que han de servir como referente para a avaliación, e que se concretan nos estándares de aprendizaxe avaliáveis, que son a referencia concreta fundamental á hora de avaliar. As ferramentas de avaliación que se propoñan, por tanto, non deben tentar medir o grao de consecución dos contidos en si mesmos, senón dos estándares de aprendizaxe propostos que, intrinsecamente, sempre implicará a adquisición dos contidos asociados.

12.2. PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

Entre outros instrumentos de avaliación convén citar os seguintes:

- *Exploración inicial.* Para coñecer o punto de partida, resulta de gran interese realizar unha sondaxe previa entre os alumnos. Este procedemento servirá ao profesor para comprobar os coñecementos previos sobre o tema e establecer estratexias de profundización; e para o alumno, para informarlle sobre o seu grao de coñecemento de partida. Pode facerse mediante unha breve enquisa oral ou escrita, a través dunha ficha de Avaliación Inicial.

- *Caderno do profesor.* É unha ferramenta crucial no proceso de avaliación. Debe constar de fichas de seguimento personalizado, onde se anoten todos os elementos que se deben ter en conta: asistencia, rendemento en tarefas propostas, participación, conduta, resultados das probas e traballos, etc. Para completar o caderno do profesor será necesaria a observación diaria, supervisar o caderno ou cartafol do alumno, tomar nota das súas intervencións e anotar as impresións obtidas en cada caso. Entre os aspectos que precisan dunha observación sistemática e análise de tarefas destacan:

- *Observación diaria*: valoración do traballo de cada día, moi utilizado para calibrar hábitos e comportamentos desexables. Participación nas actividades da aula, como debates, postas en común, etc., que son un momento privilexiado para a avaliación de actitudes. O uso da correcta expresión oral será obxecto permanente de avaliación en toda clase de actividades realizadas polo alumno. Traballo, interese, orde e solidariedade dentro do grupo.

- *Caderno de clase*, no que o alumno anota os datos das explicacións, as actividades e exercicios propostos. Nel consignaranse os traballos escritos, desenvolvidos individual ou colectivamente na aula ou fóra dela, que os alumnos deban realizar a petición do profesor. O uso da correcta expresión escrita será obxecto permanente de avaliación en toda clase de actividades realizadas polo alumno. A súa actualización e corrección formal permiten avaliar o traballo, o interese e o grao de seguimento das tarefas do curso por parte de cada alumno e axudará a valorar distintas actividades, así como a organización e limpeza do mesmo.

- *Probas obxectivas*: Deben ser o máis variadas posibles, para que teñan unha maior fiabilidade. Poden ser orais ou escritas e, á súa vez, de varios tipos:

- De información: con elas pódese medir a aprendizaxe de conceptos, a memorización de datos importantes, etc.

- De elaboración: avalían a capacidade do alumno para estruturar con coherencia a información, establecer interrelacións entre factores diversos, argumentar lóxicamente, etc. Estas tarefas competenciais perseguen a realización dun produto final significativo e próximo á contorna cotiá.

- De investigación: aprendizaxes baseadas en problemas.

- Traballos individuais ou colectivos sobre un tema calquera.

- Fichas de observación de actitudes do grupo-clase.

- Rúbricas de avaliación: Rúbricas para a avaliación: de cada unidade didáctica, d a tarefa competencial.

- Rúbricas para a autoevaluación do alumno: da tarefa competencial, de traballo en equipo, de exposición oral e de comprensión lectora.

- Fichas-rexistro para a valoración da expresión oral e escrita.

Mecanismos de recuperación: Os mecanismos de recuperación están en función de todo o anteriormente exposto. Entendemos que cada alumno ha de recuperar aquilo no que non logrou os obxectivos propostos, de modo que:

a) Deberá rectificar a súa actitude se aí está a súa dificultade.

b) Deberá facer ou rectificar aqueles traballos que non fixo no seu momento ou fixo de modo non satisfactorio.

c) Deberá volver estudar os contidos conceptuais ou procedimentais se esa é a súa insuficiencia.

Desta maneira non pode haber un único mecanismo de recuperación, pois este axustarase á realidade dos alumnos en cada avaliación. O profesor acordará cos seus alumnos o momento máis adecuado para a realización das probas ou traballos necesarios.

Os alumnos que teñan pendente de recuperación algunha avaliación anterior recibirán actividades extra de recuperación, que han de ser motivadoras, significativas e adaptadas ao modo de aprendizaxe de cada alumno, e que deben axudarlle a alcanzar os obxectivos. A modo de exemplo, proponse que a realización das devanditas actividades, nos prazos e forma que se lle establezan, podería contar un 25 % da nota de recuperación, que se completaría no 75 % restante coa nota obtida nunha proba obxectiva.

Un procedemento similar debe establecerse cos alumnos que deben recuperar a materia pendente do ano anterior. Para iso debe organizarse un calendario de entrega de actividades e de probas obxectivas que lle permitan recuperar a materia.

12.3. CRITERIOS DE CALIFICACIÓN

Han de ser coñecidos polos alumnos, porque deste xeito se mellora o proceso de ensino-aprendizaxe. O alumno debe saber que se espera del e como se lle vai a avaliar; só así poderá facer o esforzo necesario na dirección adecuada para alcanzar os obxectivos propostos. Se é necesario, débesele proporcionar un modelo que imitar no seu traballo.

Arbitrarase, tamén, o modo de informar os criterios de avaliación e cualificación ás familias dos alumnos, así como os criterios de promoción. A observación dos alumnos en clase, a elaboración de traballos individuais e en grupo, na súa casa e na aula, a organización de debates e actividades colectivas, as redaccións e a resposta oral e escrita a preguntas e exames serán os elementos fundamentais para a avaliación. Cada alumno deberá levar un rexistro escrito (ou caderno de clase) do que en clase se vaia desenvolvendo, e onde se reflicta o seu traballo persoal.

A presentación en tempo e forma dos traballos requiridos será indispensable para aprobar a avaliación.

A cualificación do trimestre terá en conta todos os instrumentos de avaliación: Traballos escritos, exposicións orais, actividades de aula ,cadernos, participación e actitude.

Cualificación global: 100% (ata 10 puntos)		
Traballo de aula	Conxunto das actividades realizadas	
Instrumento: Escala de valores 30%	Instrumento: Portafolio (70% da cualificación)	
	Aspecto formal do portafolio (Instrumento rúbrica)	Media dos exercicios, actividades e tarefas incluídas no portafolio (distintos instrumentos)
30% (ata 3 puntos)	20% (ata 2 puntos)	50% (ata 5 puntos)

12.4. AVALIACIÓN FINAL ORDINARIA E EXTRAORDINARIA

A nota final será a media das tres avaliacións ponderándoa en atención ao rendemento crecente ou decrecente do alumno. Para o alumnado con cualificación negativa, elaborárase un informe individualizado no que consten os obxectivos non alcanzados e propóñanse actividades para a súa recuperación. En xuño realizarase un exame que se axustará aos contidos, estándares e criterios aquí recollidos.

12.5. AVALIACIÓN DA PRÁCTICA DOCENTE.

A avaliación da práctica docente debe enfocarse polo menos con relación a momentos do exercicio:

1. Programación.
2. Desenvolvemento.
3. Avaliación.

A modo de modelo, propónse o seguinte exemplo de ficha de autoevaluación da práctica docente:

Autoavaliación Docente		1	2	3	4	Propostas
1	Preparo reflexivamente a miña acción docente					
2	Amoso interese e preocupación na estimulación da aprendizaxe do alumnado					
3	Propoño actividades variadas que aseguren a adquisición de coñecementos					
4	Son puntual no inicio e final da clase					
5	Son obxectiva, respetuosa e tolerante					
6	Respecto o ritmo de traballo do alumnado					
7	Favorezo o diálogo e acepto propostas de mellora					
8	Manteño a disciplina cunhas normas claras e concisas					

Cuestionario anónimo do alumnado sobre a práctica docente.

Satisfacción da práctica docente		1	2	3	4	Propostas
1	A profesora detense nas explicacións e móstranos un modelo					
2	Amosa interese e preocupación na estimulación da miña aprendizaxe					
3	Utiliza actividades e materiais diversos que fan as clases máis divertidas					
4	É puntual no inicio e final da clase					
5	É obxectiva, respetuosa e tolerante					
6	Respeta o meu ritmo de traballo e valórao					
7	Favorece o diálogo e acepta propostas de mellora					
8	Sabe manter a disciplina e as normas son claras e concisas					
9	A profesora fai que a asignatura sexa interesante e me motive					
10	Detense a resolver as miñas dúbidas e corríxeme de maneira axeitada					
11	En xeral, estou satisfeito/a coa labor da profesora.					